

بررسی گفتمان خبری بخش بیست‌وسی سیمای جمهوری اسلامی ایران و بخش خبری اتاق خبر شبکه من و تو

فریبا میرزایی نژاد اوجانی*

چکیده

در مقاله حاضر، به بررسی و تحلیل گفتمان دو بخش خبری بیست‌وسی سیمای جمهوری اسلامی ایران و اتاق خبر شبکه من و تو پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیست‌وسی، در جریان حوادث دی‌ماه ۹۶، ضمن نسبت دادن اغتشاشات و اعتراضات به بیگانگان و دشمنان، مردم ایران را مردمی فهیم و باشعور سیاسی بالا معرفی کرده که هرگونه تفرقه‌اندازی را شناسایی و به سرعت پاسخگویی می‌کنند. چرا که اتحاد، اعتماد و همدلی، از خصوصیات آنان در هنگام مواجهه با مشکلات است. اما اتاق خبر در حادثه مرگ کاووس سیدامامی، با عناوینی همچون آزادی، حقوق بشر، لیبرالیسم، نبود شفاف‌سازی و وجود فساد در دستگاه حقوقی ایران، سعی در تضعیف گفتمان آزادی کشور را داشته است. همچنین این بخش خبری از ایرانیان تصویری می‌سازد که براساس آن، مردم پیوسته در حال یافتن راه‌حل برای برون‌رفت از بحران داخلی هستند و نیاز به کمک‌های حقوق بشری دارند. در گفتمان اتاق خبر، دال مرکزی مشکوک بودن فوت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی با سایر عناصر گفتمانی مانند اختلافات داخلی برای رسیدن به قدرت، نبود اتحاد بین سردمداران، انزوای هاشمی و هاشمی‌زدایی، مفصل‌بندی و برجسته‌سازی شده است. در گفتمان این بخش خبری، پایه‌های جمهوری اسلامی سست است و کشور در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای به شدت منزوی شده است.

کلید واژه‌ها: گفتمان خبری، اتاق خبر، بیست‌وسی، جنگ رسانه‌ای، شبکه من و تو

* کارشناس ارشد ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

Email: mirzayi_fariba@yahoo.com

پذیرش نهایی: ۹۷/۱۱/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۷/۷/۱

DOI: 10.22082/CR.2019.94251.1692

مقدمه

یکی از کارکردهای اصلی وسایل ارتباط جمعی، اطلاع‌رسانی و پخش اخبار است. خبر در جوامع مدنی امروز، دارای قدرتی بسیار عظیم است تا آنجا که در عرصه روابط بین‌الملل، براساس تلفیق قدرت و رسانه، مفهوم جدیدی به نام «جنگ رسانه‌ای» پدید آمده که از مصادیق جنگ نرم به شمار می‌رود. جنگ رسانه‌ای، یعنی استفاده از رسانه‌ها برای تضعیف گفتمان کشور هدف و بهره‌گیری از توان و ظرفیت آنها با استفاده از شیوه‌های جنگ روانی. در این جنگ هرکدام از جریان‌های خبری می‌کوشند با بهره‌گیری از تکنیک‌های عملیات روانی مانند انزوا و ایجاد تردید در افکار عمومی، تضعیف هرچه بیشتر گفتمان رقیب را موجب شوند. شاهد این مدعا، تلاش رسانه‌های غربی در پیشبرد راهبرد تبلیغی انزوای بین‌المللی و ضعف دموکراسی در ایران است که با بهره‌گیری از سوژه‌ها و راهکارهای متنوع، این رویکرد تبلیغی را با جدیت دنبال می‌کنند. مرگ کاووس سیدامامی می‌توانست یکی از بهترین سوژه‌های رسانه‌های معاند برای به تصویر کشیدن ضعف حقوق بشر در ایران باشد. حادثه درگذشت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، اخبار دیگری است که به دلیل دارا بودن ارزش خبری شهرت و حاشیه‌های بسیار، در این پژوهش مورد توجه قرار می‌گیرد. گذشته از این، سرنوشت گفتمان سیاسی جنگ پس از درگذشت ایشان، مهم‌ترین عامل تحلیل‌ها و رویکردهای خبری بیگانه است؛ تصمیمات و اقدامات آیت‌الله هاشمی در جنگ، بخش مهمی از «گفتمان سیاسی جنگ» را شکل داده و یا دستخوش تغییر کرده است اما، اکنون با درگذشت ایشان، این پرسش مطرح می‌شود که این گفتمان در حوزه مباحث سیاسی - تاریخی و راهبردی چه تغییری خواهد کرد؟

خبر دیگری که در این پژوهش بررسی خواهد شد، اغتشاشات دی‌ماه ۹۶ ایران است که به دلیل دارا بودن ارزش درگیری تا مدت‌ها سوژه رسانه‌های داخل و خارج بود. اگر وحدت را هسته مرکزی یک نظام سیاسی در نظر بگیریم، سه اخبار یاد شده هر یک به نوعی، از جنبه‌های اقتصادی، سیاسی و حقوقی، قلب این اتحاد را نشانه

رفته‌اند و بدیهی است که نقطه توجهات خبری خارج‌نشینان شده‌اند تا به تبع آن، گفتمان‌های خبری هر رسانه را که منبعث از نظام سیاسی و ایدئولوژی آن است، بسازند. هرگاه این فرض را قبول داشته باشیم که اخبار به مردم نمی‌گویند چگونه فکر کنند ولی می‌توانند به آنها بگویند در مورد چه فکر کنند، شناسایی گفتمان اخبار رقیب را ضروری می‌شمیریم. روش تحلیل گفتمان می‌تواند مناسب‌ترین راه برای شناسایی گفتمان غالب باشد. تحلیل گفتمان رسانه به ما اجازه می‌دهد تا اشتراک معانی را به‌طور دقیق و مفصل، توصیف و ارزیابی کنیم؛ همچنین تجزیه و تحلیل می‌کند که کدام یک از بازنمودهای جهان اجتماعی، غالب هستند؛ یا چگونه معنی در متون رسانه‌ای مختلف به‌طور متفاوتی ساخته می‌شود؟ و چه شیوه‌های متفاوتی برای دیدن و اندیشیدن می‌توان یافت؟ گفتمان‌ها برای بازنمایی بهتر خود، از فنون خبری متفاوتی استفاده می‌کنند که در مقاله حاضر به مطالعه آنها می‌پردازیم تا مفهوم «جنگ رسانه‌ای» عمیق‌تر درک شود.

نتایج پژوهش‌های فاضلی (۱۳۹۵) نشان می‌دهد، که در میان بینندگان بخش خبری بیست‌وسی، ۷۷/۴ درصد، این بخش خبری را در جذب مخاطبان موفق شمرده‌اند و ۷۹/۶ درصد آن را متفاوت از دیگر بخش‌های خبری دانسته‌اند؛ در مقابل، با توجه به اقبال صورت گرفته در سال‌های اخیر برای استفاده از اخبار شبکه‌های ماهواره‌ای به‌ویژه اتاق خبر، این شبکه به نظر می‌رسد، به‌عنوان یکی از رقبای اصلی بیست‌وسی قلمداد می‌شود. به نظر می‌رسد که بخش بیست‌وسی، به‌دلیل پربیننده بودن، توانایی رقابت با بخش ماهواره‌ای اتاق خبر را دارد و از این حیث ضروری است که با شناخت گفتمان اخبار رقیب و رفع ضعف‌های موجود در تکنیک‌های خبری بیست‌وسی، به در صحنه ماندن این بخش خبری در جنگ رسانه‌ای کمک شود. در پژوهش حاضر تلاش شده است تا گفتمان‌های دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر، در سه رویداد داخلی ایران، تحلیل و شناسایی شوند. همچنین با بررسی تکنیک‌های استفاده شده در هر بخش، به سؤالات پاسخ داده خواهد شد:

۱. فنون یا تکنیک‌های رسانه‌ای جنگ نرم، در برنامه «اتاق خبر» شبکه ماهواره‌ای من و تو و «بیست‌وسی» رسانه ملی کدام‌اند؟
۲. گفتمان خبری هر دو شبکه، شامل کدام دال مرکزی و عناصر است؟

پیشینه پژوهش

شهاب (۱۳۹۲) با استفاده از روش تحلیل محتوا، به شناخت ساختار و محتوای مطالب خبری برنامه «اتاق خبر» شبکه من و تو و نیز شناخت و تعیین میزان فنون تبلیغاتی و رسانه‌ای مورد استفاده در این برنامه پرداخته است؛ سرابی و بهجتی‌فر (۱۳۹۵) چارچوب‌سازی‌های رسانه‌ای را در خصوص اعتراضات عمومی در بحرین، در دو سایت خبری فارسی‌زبان شبکه‌های العربیه و بی‌بی‌سی^۱ مورد مقایسه قرار داده و ضمن بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های انواع گفتمان در این دو سایت، به تحلیل گفتمان خبری آنها پرداخته است. جعفری (۱۳۸۸) در گزارش پژوهشی خود، تکنیک‌های پروپاگاندا^۲ را در برنامه‌های شبکه بی‌بی‌سی فارسی^۳ مورد توجه قرار داده است. در این پژوهش، از دو شیوه اسنادی و بررسی کارشناسی استفاده شده و تکنیک‌های خبری دو بخش خبری، مورد بررسی قرار گرفته است. هاشمیان ادریانی (۱۳۹۲) میزان و کیفیت بهره‌برداری از عناصر سبک خبر سرگرمی را در اخبار بخش بیست‌وسی مورد بررسی قرار داده و با استفاده از روش نشانه‌شناسی، به تحلیل وضعیت این بخش خبری، در زمینه اطلاع‌رسانی سرگرم‌کننده پرداخته است. آذری (۱۳۹۰) ضمن مطالعه موردی شبکه‌های تلویزیونی بی‌بی‌سی فارسی و صدای امریکا، تکنیک‌های جنگ رسانه‌ای را در این دو شبکه مورد بررسی قرار داده است. روش پژوهش مورد استفاده در این اثر، تحلیل گفتمان انتقادی بوده است. وی نشان می‌دهد در این دو شبکه بازنمایی سوء از

^۱ BBC news

^۲ Propaganda تبلیغات سیاسی

^۳ BBC Persian news

رویدادهای مربوط به ایران، به صورت جدی دنبال می‌شود. مهم‌ترین فن جنگ رسانه‌ای به کار رفته در دو شبکه مذکور، سیاه‌نمایی وضعیت ایران از نظر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است. لویمی (۱۳۸۵) با استفاده از روش تحلیل محتوا، به مقایسه کاربرد تکنیک‌های جنگ رسانه‌ای در شبکه العالم و الحره و فنون جنگ رسانه‌ای این دو شبکه پرداخته است. مهم‌ترین نتایج این پژوهش عبارت‌اند از: شبکه العالم از تکنیک برجسب زدن بیشتر از شبکه الحره استفاده کرده است، شبکه الحره بیش از شبکه العالم از تکنیک توسل به ترس بهره برده است و هر دو شبکه از تکنیک اهریمن‌سازی استفاده کرده‌اند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در مقالات فارسی و لاتین، پژوهش‌های یاد شده را از لحاظ شباهت با پژوهش حاضر می‌توان سیر منطقی در تحلیل سوژه‌ها براساس گفتمان‌های انتقادی دانست. از تفاوت‌های این پژوهش، روش پژوهشی متمایز و ورود عمیق‌تر به بحث است؛ چنان‌که با استفاده از روش پدام (عملیاتی فرکلاف) توانسته است لایه‌های گفتمانی شبکه‌ها را مورد واکاوی قرار دهد. طبق بررسی‌های صورت گرفته، مشاهده می‌شود که هنوز پژوهشی در خصوص مقایسه گفتمان خبری و تکنیک خبری دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر انجام نشده و با در نظر گرفتن پژوهش‌های مرتبط با شبکه‌های خبری برجسته مانند بی‌بی‌سی، صدای آمریکا، العالم و العربیه، جای پژوهش درباره گفتمان خبر در بخش بیست‌وسی و اتاق خبر، به‌عنوان دو بخش خبری پربیننده خالی به نظر می‌رسد.

چارچوب نظری پژوهش

رسانه‌ها در تهیه و انتشار خبر از چارچوب و اصول خاصی پیروی می‌کنند و همواره به دنبال ترویج ایده‌ها، افکار و زوایای فکری خود در لابه‌لای اخبار، گزارش‌های خبری، مقالات و تفسیرها هستند. از سوی دیگر، رسانه‌های خبری اولویت‌های فکری ما را تعیین می‌کنند و این امر از طریق برجسته‌سازی صورت می‌گیرد به گونه‌ای که مخاطبان نیز، رویداد برجسته شده را مهم‌ترین رویداد تلقی کنند. اینجاست که نظریه برجسته‌سازی می‌تواند به کمک تحلیل نتایج بحث پایانی بیاید.

برجسته‌سازی؛ واژه Agenda در لغت، به معنای برنامه کار، دستور جلسه و اولویت‌بندی است و واژه Setting در معانی متفاوتی همچون سمت، جهت، مجموعه، قرار دادن و آغاز کردن آمده است. می‌توان گفت؛ نظریه برجسته‌سازی جزء نظریاتی است که به بررسی تأثیر پیام‌های ارتباطی با توجه به محتوا می‌پردازد. این دیدگاه، نوعی بازگشت به تأثیرات قوی رسانه‌ها و طرح این نظر است که رسانه‌ها با بزرگ‌نمایی رویداد، به مردم نمی‌گویند چگونه فکر کنند اما می‌توانند به آنها بگویند در مورد چه فکر کنند (دیرینگ و راجرز، ترجمه کیا و رشکیانی، ۱۳۸۵: ۱۹). شناخت نسبت زبان، ایدئولوژی، قدرت و گفتمان، با متون رسانه‌ای می‌تواند به فهم چرایی استفاده از روش تحلیل گفتمان کمک کند. مفصل‌بندی: آهر عملی که میان عناصر پراکنده، در درون یک گفتمان، رابطه برقرار کند، به گونه‌ای که هویت و معنای عناصر یادشده، اصلاح و تعدیل شود، مفصل‌بندی نامیده می‌شود؛ در نتیجه، کلیت و فرآورده عمل مفصل‌بندی را گفتمان می‌گویند، چنان‌که گفتمان لیبرالیسم، مفاهیمی چون آزادی، دموکراسی، انتخابات، فردیت و عقلانیت را با هم مفصل‌بندی می‌کند.

دال مرکزی: دال مرکزی نشانه‌ای است که سایر نشانه‌ها در اطراف آن نظم می‌گیرند. هسته مرکزی منظومه گفتمانی را دال مرکزی تشکیل می‌دهد و جاذبه این هسته، سایر نشانه‌ها را جذب می‌کند. همه نشانه‌های مفصل شده در یک گفتمان، از ارزش برابر برخوردار نیستند و به انواع گوناگونی تقسیم می‌شوند. مهم‌ترین این نشانه‌ها «دال مرکزی» است. دال مرکزی نشانه ممتازی است که نشانه‌های دیگر حول آن انسجام می‌یابد. این دال، دال‌های دیگر را حمایت می‌کند و آنها را در قلمرو جاذبه معنایی خود نگه می‌دارد (لاکلاو و موفه، ۱۹۸۵: ۱۱۲).

. agenda setting

. articulation

. nodal Point

. Laclau

ΔMouffe

عناصر: عناصر دال‌های سرگردان و شناوری هستند که در حوزه گفتمانگی به سر می‌برند و هنوز معنا و هویت گفتمانی نیافته‌اند.

وقته‌ها یا لحظه‌ها! لحظه‌ها و وقت‌ها، عناصری هستند که از حوزه گفتمانگی بیرون آمده‌اند و از حالت شناوری رهایی یافته و در چارچوب یک گفتمان، پهلو گرفته‌اند.^۳ گفتمان می‌کوشد از طریق فرو کاستن معانی متکثر آنها به یک معنای واحد و ثابت، عنصرها را به وقته‌ها تبدیل کند. گفتمان نوعی حد و حدود ایجاد می‌کند، یعنی بی‌ثباتی‌ای را که در معنای نشانه‌ها وجود دارد، به‌طور موقت متوقف می‌سازد. حد و حدود یاد شده، هیچ‌گاه قطعی و نهایی نیست. گذار از عنصرها به وقت‌ها هیچ‌گاه به‌طور کامل متحقق نمی‌شود (لاکلا و موفه، ۱۹۸۵: ۱۱۰).

حوزه گفتمانگی؛^۴ هر دال می‌تواند معانی متعددی داشته باشد و هر گفتمان با تثبیت یک معنا، معناهای بالقوه زیادی را طرد می‌کند. این معانی همچنان موجودند و امکان ظهور در گفتمانی دیگر و شرایطی دیگر را دارند. حوزه گفتمان گویی، محفظه‌ای از معانی اضافه و بالقوه در بیرون از منظومه گفتمان خاص است که از سوی آن طرد شده‌اند و مواد خامی برای مفصل‌بندی‌های جدید محسوب می‌شوند؛ بنابراین هر چیزی که از یک گفتمان حذف می‌شود و یا خارج از آن است، در حوزه گفتمان گویی قرار می‌گیرد (لاکلا و موفه، ۱۹۸۵: ۱۱۱).

از جاشدگی؛^۵ از جاشدگی یا بی‌قراری، حوادثی هستند که حاصل رشد خصومت، ضدیت و تکثر در جامعه‌اند و نمی‌توانند با نظم گفتمانی موجود نمادپردازی شوند. از این‌رو، کوشش می‌کنند که آن را ویران کنند. از جاشدگی تمایل به فروپاشی گفتمان موجود دارد و در دنیای جدید تأثیرگذاری آن دوسویه است:

^۱elements

^۲moments

^۳مانند حقوق بشر در اسلام که به تازگی وارد گفتمان حقوق بشردوستانه شده و به هویت و معنای موقت و جدیدی رسیده است.

^۴field of discursivity

^۵dislocation

• هویت‌های موجود را تهدید می‌کند.

• زیرساخت برای شکل‌گیری هویت‌های جدید می‌شود.

استیلا^۱ هویتی که در یک گفتمان به کارگزاران اجتماعی داده می‌شود، تنها با مفصل‌بندی در درون صورت‌بندی هژمونیک به دست می‌آید. رفتار هژمونیک نمونه‌ای از رفتار سیاسی و شامل پیوند هویت‌های گوناگون نیروهای سیاسی به یک پروژه مشترک و ایجاد نظم اجتماعی، از عناصر پراکنده و متنوع است. هدف اعمال هژمونیک، ایجاد یا تثبیت نظام دانایی، شبکه معنایی و صورت‌بندی هژمونیک است. این صورت‌بندی‌ها پیرامون دال مرکزی، سازمان‌یافته‌اند. اعمال هژمونیک دو شرط اساسی دارد: وجود نیروهای متخصص، بی‌ثباتی مرزهای تفاوت

* هژمونیک شدن یک گفتمان به معنای پیروزی آن در تثبیت معانی مورد نظرش است. زنجیره هم‌ارزی - تفاوت: در مفصل‌بندی، دال‌های اصلی (نه مرکزی) زنجیره هم‌ارزی - تفاوت را به وجود می‌آورند. دال‌های یاد شده، هنگامی که در منظومه گفتمانی قرار می‌گیرند، از طریق هم‌ارزی، تفاوت‌ها و تکرارها را می‌پوشانند و به آنها هماهنگی می‌بخشند؛ مانند گفتمان سیاه در واکنش به نژادپرستی سفیدپوستان.

افراد غیرسفید، در زنجیره هم‌ارزی سیاه قرار می‌گیرند و تفاوت‌های ملی و سرزمینی و... به فراموشی سپرده می‌شود، اما هم‌ارزی هرگز به حذف کامل تفاوت‌ها نمی‌انجامد و همواره امکان ظهور، بروز و خروج از زنجیره هم‌ارزی وجود دارد. این مجموعه، ساختار کلی تحلیل گفتمان را تشکیل می‌دهند (رید بلیک، ترجمه اوحدی، ۱۳۹۷).

بازنمایی: بازنمایی یکی از مفاهیم بنیادی در مطالعات رسانه‌ای است. بازنمایی راه و روشی است که از آن طریق، رسانه‌ها، حوادث و واقعیت‌ها را نشان می‌دهند. «بازنمایی نه انعکاس و بازتاب معنای پدیده‌ها در جهان خارج که تولید و ساخت معنا براساس چارچوب‌های مفهومی و گفتمانی است» (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۰) بنابراین، بازنمایی

. hegemony

. equivalence - difference

اخبار رسانه‌ای بی‌طرفانه صورت نمی‌گیرد بلکه ریشه در گفتمان و ایدئولوژی دارد و معنایی را برمی‌سازد که مدنظر آن گفتمان یا ایدئولوژی است (ص ۱۱).

اقتناع و متقاعدسازی: متقاعدسازی عبارت است از تلاش عامدانه موفق در مسیر تأثیرگذاری بر نگرش و رفتار دیگران از طریق برقراری ارتباط اثربخش در شرایطی که متقاعدشونده، میزانی از آزادی را داراست. در تعریف بالا ۴ قسمت اساسی وجود دارد که اولین آن «تلاش عامدانه موفق» است یعنی زمانی متقاعدسازی معنی و مفهوم می‌یابد که همسو شدن طرف مقابل در نتیجه تلاش ما صورت گرفته باشد. دومین نکته «تأثیرگذاری بر نگرش و رفتار دیگران» است و بیانگر این مطلب است که در ابتدا باید بر نگرش افراد تأثیر گذاشت تا نتیجه آن بر رفتارشان ظاهر شود. قسمت سوم که در تعریف بالا قابل توجه به نظر می‌رسد «ارتباط اثربخش» است چراکه ارتباطات به معنی انتقال اطلاعات و مفاهیم است و متقاعد کردن، پس از این انتقالات میسر می‌شود. در بخش پایانی این تعریف به «آزادی اختیار» و عمل طرف مقابل اشاره شده که انجام هرکاری بر اثر اجبار، به معنی متقاعدسازی نیست.

انگاره‌سازی: یکی از مفاهیم مهم در ارتباطات، انگاره‌سازی یا تصویرسازی وسایل ارتباط جمعی است. برخی از صاحب‌نظران که این تصویرسازی را بیشتر در بستر رسانه‌های غربی می‌دانند، عقیده دارند که تصاویری که رسانه‌های غربی به مخاطبان منتقل می‌کنند، ذهن آنها را مشغول می‌کند؛ چنان‌که متوجه دستکاری فرستندگان در پیام نمی‌شوند. طبق تعریف دکتر مولانا، انگاره را می‌توان به‌مثابه یک سازه تعریف کرد که مضمون آن به‌خودی‌خود، مجموعه‌ای از تصویرهایی است که از جنبه‌های گوناگون واقعیت در ذهن فرد وجود دارد (ثابت سعیدی، ۱۳۸۷: ۸) رسانه‌ها به‌راحتی می‌توانند تصویر یک کشور، مردم و فرهنگ آن را در دنیا بد جلوه دهند و به‌نوعی انگاره‌سازی کنند. این در حالی است که تغییر این تصویر، زمان زیادی را می‌طلبد. بسیاری از صاحب‌نظران بر این باورند که رسانه‌ها در طول مدت جنگ، قدرت را در دست دارند. آنها تصویری از طرف ضعیف‌تر جلوه می‌دهند که با آنچه در واقعیت اتفاق می‌افتد،

کاملاً متفاوت است. در جنگ عراق، رسانه‌های غربی با کاربرد سانسور، به انگاره‌سازی پرداختند. این رسانه‌ها در طول جنگ، به نحوی عمل کردند که گویی مردم شاهد یک بازی رایانه‌ای‌اند. امریکایی‌های شکست‌ناپذیر، بی‌آنکه حتی یک سرباز تلفات دهند، مراکز مهم عراق را نابود می‌کردند در حالی که حتی یک غیرنظامی عراقی هم به سبب کارکردهای ارتباطی و اطلاعاتی محافل غربی آسیب نمی‌دید (شکرخواه، ۱۳۸۲: ۱۸۵).

با توجه به مباحث مطرح شده و با مراجعه به آرای فرکلاف، دو کاربرد گفتمان در اندیشه‌های وی قابل شناسایی است. نخست، گفتمان در معنای انتزاعی که دربرگیرنده عناصر معناشناختی (در عام‌ترین شکل آن) زندگی اجتماعی است و دوم، گفتمان به‌عنوان اسم قابل شمارش که به مسیرهای خاصی اشاره دارد که زندگی اجتماعی به‌واسطه آنها بازنمایی می‌شود (فرکلاف، ۲۰۰۵: ۷۸). رسانه‌های خبری به‌عنوان یکی از نهادهای مهم جامعه با تأثیری که بر طرز فکر، آرا و دیگر ابعاد زندگی بشر دارند، واقعیت سیاسی و اجتماعی خاصی را برای مردم خلق می‌کنند. این وسایل ارتباطی چشم‌انداز ما از جهان هستند. به‌عبارت دیگر، انعکاس رویدادها در رسانه‌های خبری، فرایند بازسازی رویدادهاست و رسانه‌ها با بازنمایی جهان پیرامون، بر شناخت و درک عموم تأثیر می‌گذارند و وقایع بیرونی را متناسب با دیدگاه‌های خود شکل می‌دهند. در این میان، شناخت نسبت زبان، ایدئولوژی، قدرت و گفتمان با متون رسانه‌ای می‌تواند به فهم چرایی استفاده از روش تحلیل گفتمان کمک کند. در این پژوهش نیز با شناسایی گفتمان اخبار دو شبکه مورد مطالعه نشان داده می‌شود که گفتمان هیچ‌کدام بی‌طرف نیست و بسته به شرایط سیاسی خود به تولید گفتمان می‌پردازند.

روش‌شناسی پژوهش

تحلیل گفتمان همواره درصدد بوده است تا نشان دهد که هیچ متن، گفتار یا نوشتاری بی‌طرف نیست بلکه به موقعیتی خاص وابسته است. این امر ممکن است کاملاً ناآگاهانه و

غیرعامدانه باشد. تحلیل گفتمان با روشن کردن ساختارهای سطحی برحسب گرامر نوین، به ساختارهای معناشناختی شالوده‌ای هم توجه دارد و فرض‌ها، ارتباط‌ها، دلالت‌ها و راهبردها را نیز روشن می‌سازد، اینها به‌طور معمول، در گفتمان در حالت پوشیده باقی می‌مانند. به‌عبارت دیگر، تحلیل گفتمان، نوعی گرایش مطالعاتی بین‌رشته‌ای است که در پی تغییرات گسترده علمی و معرفتی در رشته‌های علاقه‌مند به مطالعات نظام‌مند ساختار، کارکرد و فرایندهای تولید گفتار و نوشتار ظهور کرده است (فرکلاف، ۲۰۰۳: ۳).

رویکرد تحلیل گفتمان عملیاتی پدام^۱

این روش شباهت‌هایی با روش فرکلاف دارد که مبتنی بر سه مرحله «توصیف»، «تفسیر» و «تبیین» است اما به لحاظ عملیاتی تر بودن و سادگی انجام فرایندهای آن، مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش شامل ۵ سطح تحلیلی است که عبارت‌اند از: سطح - سطح، سطح - عمق، عمق - سطح، عمق - عمق (عمیق) و عمیق تر. هر سطح دارای ویژگی‌هایی است که در ادامه تشریح می‌شوند. بر دو سطح اول (سطح - سطح) و دوم (سطح - عمق) نوعی از توصیف حاکم است که با مرحله «توصیف» در روش فرکلاف شباهت دارد؛ اما تفاوت اساسی آن با روش مزبور، در نوع انتخاب واژه‌ها و جملات موجود در متن، برای انجام تحلیل است (فرکلاف، ترجمه پیران و همکاران، ۱۳۷۹).

سطح اول (سطح - سطح) با نام «برداشت از اصل متن» درصدد کشف واژه‌ها و جملاتی است که در متن، دارای بار معنایی خاص همسو با اهداف پژوهش باشند. این برداشت، انتخابی آگاهانه است که کلیه جملات مرتبط با هدف پژوهش را گزینش و برای انجام مراحل بعدی، در ستون اول تحلیل درروش پدام درج می‌کند. همان‌طور که در جدول یک این مقاله مشاهده می‌شود، در ستون اول جدول در مرحله توصیف، برداشت‌های اولیه و بدون جهت‌گیری از اصل متن اخبار انتخاب شده در دو بخش خبری (بیست‌وسی و اتاق خبر) درج می‌شوند.

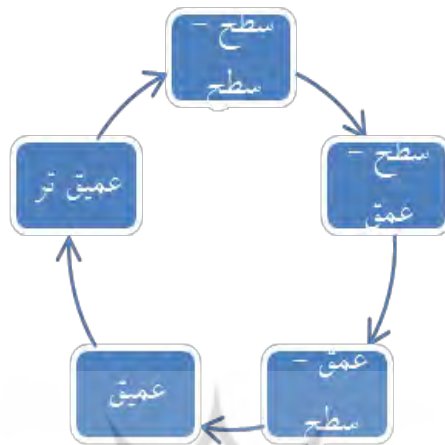
۱. این روش از سوی دکتر حسن بشیر در کتاب «خبر، تحلیل شبکه‌ای و تحلیل گفتمان» (۱۳۸۹) استفاده شده است. PDAM

سطح دوم (عمق - سطح) تحلیل در این روش، «جهت‌گیری و گرایش متن» نامیده می‌شود و همسان با بخشی از سطح دوم فرایند تفسیر در نگاه فرکلاف، یعنی «معنای کلام» است. در اینجا، علاوه بر اینکه معانی جملات در قالب کلمات و معناهای صریح و ضمنی آنها، به شکل انفرادی و ترکیبی مورد توجه قرار می‌گیرند، به جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های گوناگون جملات و در نهایت، خود متن نیز نسبت به مسائل مختلف اما مرتبط با موضوع پژوهش توجه می‌شود. در این سطح، بعد از توصیف اخبار بیست‌وسی و اتاق خبر، به سراغ جهت‌گیری این شبکه‌ها و دال مرکزی و هژمونیک آنها می‌رویم.

سطح سوم تحلیل با روش «پدام»، سطحی نیمه عمیق از تحلیل است که ذیل ستونی با عنوان «تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن» آمده و همسان با بخش دیگری از سطح سوم فرایند تفسیر فرکلاف، یعنی «انسجام موضعی» است. از آنجا که منظور فرکلاف، «برقراری انسجام فراگیر و کلی بین تمامی اجزای یک متن نیست، بلکه بحث در زمینه برقراری انسجام در بخش معینی از یک متن است»، تحلیل در این مرحله، به سطح نهایی خود نمی‌رسد و ارتباط با دیگر سلول‌های جدول در آن مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

سطح چهارم تحلیل در این روش (عمق - عمق)، همسان با سطح چهارم از مرحله تفسیر، یعنی «ساختار و جانمایه متن» و نیز مرحله تبیین در نگاه فرکلاف است. در این مرحله، تلاش می‌شود میان متن خبر، زمینه و فرامتن‌های مرتبط با متن، پلی ایجاد شود تا «معانی» نهفته متن، آشکار شوند. مقایسه سلول‌های جدول بایکدیگر و استنتاج از آنها، در این مرحله صورت می‌گیرد. این سطح، «سطح عمیق» تحلیل گفتمان به روش پدام است. در مرحله عمیق متن در زمینه موقعیتی تحلیل قرار می‌گیرد. در این مرحله، تحلیلگر میان متن و زمینه، رابطه معنایی ایجاد می‌کند، بنابراین متن‌های تحلیل شده در مراحل اولیه در این مرحله با معناهای زمینه‌ای پیوندهای لازم را برقرار می‌کنند. دو مرحله عمیق و عمیق‌تر مراحل اصلی تحلیل گفتمانی در روش پدام‌اند که کشف اصلی معناها، جهت‌گیری‌ها، گرایش‌ها و ناگفته‌ها در این دو مرحله صورت می‌گیرد.

نمودار ۱. سطوح مختلف تحلیل گفتمانی طبق روش پدام

در پژوهش‌های کیفی از جمله تحلیل گفتمان، منطق نمونه‌گیری اساساً متفاوت از منطق نمونه‌گیری آماری است. منطق نمونه‌گیری در مطالعات کیفی، مستلزم نمونه‌گیری از موارد برجسته و افراد شاخص یا مستلزم نمونه‌گیری نظری و مبتنی بر هدف است. به این معنی که هدف از نمونه‌گیری، انتخاب نمونه‌هایی است که با نظریه همخوانی داشته باشند و آن را بسط دهند یا مقوله‌های نظری را پر کنند و برای مقولات مختلف نمونه‌هایی ارائه دهند؛ بنابراین، با فرض این نکته که در اصل، داده‌های ممکن بی‌شمارند، نمونه‌گیری در این پژوهش براساس اصل هدفمندی صورت می‌گیرد. از آنجا که اخبار پخش شده از سوی این شبکه‌ها بسیار زیاد است و بررسی و تحلیل تمامی آن از توان این پژوهش خارج است، در پژوهش حاضر، از نمونه‌گیری غیرتصادفی و هدفمند استفاده شده است. با توجه به اینکه هدف از این پژوهش درک تکنیک‌های خبری و جهت‌گیری فکری هر دو بخش خبری «اتاق خبر» و «بیست‌وسی» بوده است، متن پژوهش، آن دسته از خبرهای اتاق خبر و بیست‌وسی را شامل می‌شود که مرتبط با ماهیت و تکنیک‌های مورد استفاده در این دو شبکه هستند. از دید نظریه پردازان گفتمان، همچون وندایک، فرکلاف و... برای نمونه‌گیری تحلیل گفتمان

باید داده‌هایی انتخاب شوند که به خوبی بازنمایی کننده گفتمان مورد نظر هستند (قجری و نظری، ۱۳۹۲: ۱۲۴) جامعه آماری این مقاله از ۳ مورد اخبار داخلی ایران تشکیل شده است. ابتدا به معرفی دو بخش خبری اتاق خبر و بیست‌وسی پرداخته می‌شود و سپس در جدول ۱ تکنیک‌های به کار رفته در این دو بخش ذکر می‌شوند. در جدول ۲ به تحلیل گفتمان این بخش‌ها خواهیم پرداخت.

بخش خبری بیست‌وسی: در این بخش خبری، متفاوت‌ترین و جذاب‌ترین موضوعات خبری مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. این برنامه یک بخش خبری با مدت زمان ۱۵ تا ۲۰ دقیقه است که در ساعت ۳۰:۲۰ هر شب از شبکه دو سیمای جمهوری اسلامی ایران روی آنتن می‌رود؛ این بخش خبری که ابتدا کار خود را با خبرهای چالشی آغاز کرده بود، پس از مدتی با اتهامات و شکایاتی درباره رعایت نکردن اخلاق حرفه‌ای خبرنگاری روبه‌رو شد.

اتاق خبر: شبکه تلویزیونی «من و تو» در ۶ آبان ۱۳۸۹ فعالیت خود را از طریق ماهواره هاتبرد آغاز کرد؛ اتاق خبر نیز به عنوان بخش خبری این شبکه فعالیت می‌کند. این بخش خبری، در معرفی خود اعلام می‌کند: ما تازه‌ترین اخبار ایران و جهان را از اتاق خبر تلویزیون «من و تو» شنبه تا پنجشنبه از ساعت ۲۱ تا ۲۲ به وقت ایران و ۳۰:۱۷ تا ۳۰:۱۸ به وقت لندن به آگاهی‌تان می‌رسانیم. همچنین بامداد جمعه ۰۰:۰۰ به وقت ایران، اتاق خبر من و تو به صورت زنده به آخرین اخبار ایران و جهان می‌پردازد. گروه خبر تلویزیون «من و تو» با روش و زبانی تازه، شما را در جریان آخرین خبرهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قرار خواهد داد. نگاهی به سرخط روزنامه‌ها و رسانه‌های مختلف ایرانی، مروری بر نشریات بین‌المللی و همچنین مصاحبه زنده با کارشناسان خبری، تشکیل دهنده بخش‌های اتاق خبر هستند (محمدی، ۱۳۸۹).

جدول ۱. معرفی تکنیک‌های به کاربرده شده در بخش خبری بیست‌وسه و اتاق خبر

خبر فوت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی و حاشیه‌های آن
<p>بیست‌وسه در اولین واکنش به خبر درگذشت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، در مورخ ۱۹ دی‌ماه ۱۳۹۵، ابتدا کلیپ تهیه شده از عکس‌های ایشان را به تماشای عموم می‌رساند و سپس در بخش گزیده خبر، ارتباط تلفنی با معاون وزیر بهداشت برقرار می‌کند که طی آن، درباره روند پزشکی هاشمی توضیحاتی داده می‌شود. در میان هر بخش از این خبر، تصاویر و فیلم‌هایی از آیت‌الله هاشمی و رهبر انقلاب پخش می‌شود که ناخودآگاه ذهن بیننده را متوجه ارتباط تنگاتنگ و نزدیک این دو شخصیت انقلابی می‌کند. سپس در یک ارتباط تلفنی با آقای حداد عادل به‌عنوان عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام، بر ابعاد انقلابی، بنیانگذار این انقلاب بودن، مرد روزهای جنگ بودن و نقش ایشان در دوران سازندگی و... تأکید می‌شود.</p>
<p>تکنیک خبری: برانگیختن احساسات و عواطف، تکنیک یادآوری هدفمند، استفاده از ارزش‌ها برای اثرگذاری بر نگرش‌ها</p>
<p>اتاق خبر: یکشنبه ۱۹ دی ۱۳۹۵ // هاشمی رفسنجانی درگذشت // در این گزارش اتاق خبر سعی می‌کند تا نشان دهد تنها به اطلاع‌رسانی خبر می‌پردازد اما در انتها خبر، به تحلیل به بهانه خبر می‌پردازد و بسیاری از اطلاعات قدیمی را با تکنیک یادآوری هدفمند بازنشر می‌کند.</p> <p>اتاق خبر: دوشنبه ۱۸ دی ۱۳۹۶ // محمد هاشمی: در بدن برادرم ۱۰ برابر حد مجاز اشعه رادیواکتیو بوده // در این گزارش گفته می‌شود که محمد هاشمی در مصاحبه‌ای مفصل با خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) به بیان جزییاتی از مرگ و زندگی برادر خود، اکبر هاشمی رفسنجانی پرداخته است.</p> <p>اتاق خبر: سه‌شنبه ۱۹ دی ۱۳۹۶ // یک سال پس از درگذشت هاشمی رفسنجانی: ترک بر پیکر نظامی که میراث اوست.</p> <p>• در این گزارش پرسش‌هایی درباره مشکلات دانشگاه آزاد، کمپین نارضایتی از دولت روحانی، اعتراضات اخیر (دی‌ماه و نارضایتی اقتصادی) پاسخ داده می‌شوند که ارتباطی با موضوع خبر ندارند.</p>

ادامه جدول ۱

<p>تکنیک‌های خبری: قرار دادن هدف در پس‌زمینه، تظاهر به بی‌طرفی؛ تحلیل به بهانه‌های خبری؛ یادآوری هدفمند؛ زهرافزایی، پاره حقیقت‌گویی؛ واگذاری نتیجه به مخاطب؛ منحصر کردن مفهوم به مصداق؛ به‌کارگیری هدفمند منابع خبری دیگر؛ سیاه‌نمایی؛ حلقه مفقوده؟</p>
<p>خبر مرگ کاووس سیدامامی در زندان اوین</p>
<p>اتاق خبر: یکشنبه ۲۲ بهمن ۱۳۹۶// تأیید بازداشت تعدادی از فعالان محیط‌زیست از سوی رئیس کل دادگستری تهران</p> <p>دوشنبه ۲۳ بهمن ۱۳۹۶// خانواده سیدامامی: علت مرگ او باید توسط یک‌نهاد مستقل بررسی شود.</p> <p>سه‌شنبه ۲۴ بهمن ۱۳۹۶// تسنیم از قول کامران سیدامامی: برادرم خودش را حلق‌آویز کرده است.</p> <p>پنجشنبه ۲۶ بهمن ۱۳۹۶// خودکشی یا خودکشان؟ واکنش‌ها به مرگ کاووس سیدامامی ادامه دارد.</p> <p>پنجشنبه ۲۶ بهمن ۱۳۹۶// سازمان ملل: ایران به فعالان محیط‌زیست احترام بگذارد.</p> <p>پنجشنبه ۲۶ بهمن ۱۳۹۶// بخش ویژه: دستگیرشدگان پرونده جاسوسان محیط‌زیستی</p> <p>شنبه ۲۸ بهمن ۱۳۹۶// یک نماینده مجلس: وزارت اطلاعات باید برای ۱۰ سال سکوت در برابر سیدامامی پاسخگو باشد.</p>

۱. در تکنیک تظاهر به بی‌طرفی، سخنان و دیدگاه‌های مخالفان به اشکال مختلف نظیر گزارش، مصاحبه و خبر منعکس می‌شود و به طرق مختلف مطالب مورد نظر نویسنده و رسانه به مخاطب القا می‌شود.
۲. اگر تحلیل را مقوله‌ای غیر از خبر بدانیم، باید بپذیریم که نویسندگان خبرهای تحلیلی با استفاده از نهادهای خبری تلاش می‌کنند برخی اطلاعات را که ارتباطی آنی و لحظه‌ای با رویداد ندارند، ارائه کنند. این داده‌ها اغلب به نظرهای شخصی نویسنده نزدیک‌اند و به گونه‌ای در امتداد خبر چیده شده‌اند که مخاطب با گمان این‌که در حال خواندن خبر است، به راحتی پذیرای تحلیل نویسنده از رویداد می‌شود.
۳. در این شیوه، نویسنده خبر سعی می‌کند با یادآوری اطلاعات قدیمی و مرتبط، مخاطب را در جهت هدف خود هدایت کند.
۴. در این شیوه یک پیام را که دارای چندین مضمون یا قسمت است تقسیم‌بندی و قسمت مورد نظر پیام را انتخاب و به مخاطب ارائه می‌کنند. باید دانست که پیام در کل، ساخت، معنا و مفهوم مشخصی دارد و اگر به قسمت‌های گوناگون تقسیم شود، معنای کل را از دست خواهد داد. در بعضی از مواقع عکس معنای کل را می‌رساند.
۵. از آنجا که بیان صریح مواضع از سوی یک رسانه، به دلیل در معرض سوگیری قرار گرفتن آن، ممکن است مخاطب را نسبت به پذیرش مطلب دچار تردید کند، گاهی ترجیح یک رسانه بر بیان مقدمات مطلب و واگذاری نتیجه‌گیری به مخاطب است تا با زمینه فراهم شده، او خود به مطلب برسد. طبیعی است از آنجا که در این رویکرد مخاطب گمان دارد نتیجه، حاصل تفکر خود اوست، بر نکته «خود یافته» تعصب بیشتری می‌ورزد.
۶. عدالت یعنی سهام عدالت «تقدیس مفهوم و تخریب مصداق».
۷. استفاده از نقل‌قول از منابع خبری به‌ویژه خبرگزاری‌های شناخته شده و معتبر و شبکه‌های رادیو و تلویزیون در جریان اطلاع‌رسانی رسانه‌ای، امری بدیهی و طبیعی به‌شمار می‌آید.
۸. در این تکنیک، بر نقاط ضعف و وجوه منفی و چالش‌برانگیز فرد، اندیشه یا کشوری تکیه می‌شود. شبکه من و تو در بخش خبری اتاق خبر درباره اوضاع اقتصادی و اجتماعی ایران، به تکرار به این موضوع پرداخته است.
۹. روایت از یک حادثه بدون ذکر حلقه‌ای از ماجرا که مؤثر در قضاوت مخاطب است.

ادامه جدول ۱

تکنیک‌های خبری: تکنیک گواهی، به‌کارگیری هدفمند منابع خبری دیگر، برجسته‌سازی، تحلیل با بهانه‌های خبری، سیاه‌نمایی، بحران‌سازی و تعمیم
بیست‌وسه: خبری در مستندی به‌نام منطقه ممنوعه ^۴ به بررسی و تحلیل این موضوع پرداخته است. ^۵ بهمن ۱۳۹۶ // دوربین‌هایی برای نجات گونه‌های نادر ایران یا نمونه‌برداری از نادیده‌های امنیتی ایران؟
تکنیک‌های خبری: تحلیل به بهانه‌های خبری، شایعه‌پراکنی، دروغ خبری، اغراق و بزرگ‌نمایی، اثبات مدعا با اثبات دلیل دروغ، تخصیص و تخریب، واگذاری نتیجه به مخاطب، سیاه‌نمایی، برجسته‌سازی، زهرافزایی، تعمیم و برانگیختن احساسات و عواطف.
پوشش نارضایتی‌های دی‌ماه ۱۳۹۶ ایران
اتاق خبر: یکشنبه ۱۰ دی ۱۳۹۶ // واکنش‌های متفاوت مقامات ایرانی به تظاهرات سراسری سه روز اخیر دوشنبه ۱۱ دی ۱۳۹۶ // چهارمین روز تظاهرات سراسری در ایران: تاکنون دست‌کم ۱۰ نفر کشته شده‌اند. چهارشنبه ۱۳ دی ۱۳۹۶ // داستان تکراری: تظاهرات حکومتی علیه اعتراضات مردمی شنبه ۱۶ دی ۱۳۹۶ // بازداشت نزدیک به دوهزار نفر در اعتراضات سراسری اخیر

۱. با استفاده از این تکنیک نویسنده خبر با بهره‌گیری از شخص یا نهاد مورد اعتماد مخاطب، درصدد تأیید یا انتقاد از یک عقیده یا پدیده سیاسی یا اجتماعی برمی‌آید. در این تکنیک، نویسنده خبر تلاش می‌کند با استفاده از تخصص، اقتدار، حرمت، منزلت فرد یا نهاد مورد احترام مخاطب مطلب مورد نظر خود را منتقل کند.
۲. در این شیوه نویسنده خبر با درخشان‌سازی و تکرار واژه‌ها، عبارات، اصطلاحات در طول یک خبر، انتخاب و تمرکز بر موضوعی خاص یا تکرار خبرهای مربوط به یک موضوع در محدوده زمانی خاص اقدام به برجسته‌سازی می‌کند. همچنین کاربرد شیوه‌هایی چون انتخاب خلاصه خبر، چینش در کنداکتور و نحوه بیان خبر از جمله مواردی است که مورد توجه خبرنگاران است.
۳. رسانه‌های مدرن با ارائه نقش‌های مختلف، توانایی زیادی در آغاز، مدیریت و فرجام بحران‌ها دارند. این توانایی به‌طور عمده از طریق به‌کارگیری شیوه‌های روی هم‌انباشتگی یعنی تأثیرات جزئی (نظریه کاشت)، تصویرسازی جنبه‌های گوناگون واقعیت در اذهان (انگاره‌سازی)، تبدیل گفتمان‌های رسانه‌ای به حالت‌های قضاوت‌مدارانه (اسطوره‌سازی) و سرانجام خلق معنا در توالی حوادث (وقایع رسانه‌ای) عمل می‌کند و به شکل جدی و فراگیر در تولید، انتشار، کنترل و پایان بحران تأثیرگذار است.
۴. تهیه شده توسط آمنة سادات ذبیح پور در تاریخ ۲۶ بهمن ۱۳۹۶
۵. این گزارش از سوی خانواده کاووس سیدامامی مورد شکایت قرار گرفته است. به نقل از سایت فرارو // تاریخ انتشار: ۴۸: ۰۹ - ۰۲ اسفند ۱۳۹۶. کد خبر: ۳۴۹۶۷۰.

<p>یکشنبه ۱۷ دی ۱۳۹۶ // آخرین وضعیت بازداشت‌شدگان در اعتراضات سراسری اخیر یکشنبه ۲۷ اسفند ۱۳۹۶ // روحانی: اعتراضات مردم فرکانس خاصی ندارد و به سمت همه می‌رود. در برنامه گزارشگر این بخش خبری، بیش از ۳۰ مورد گزارش ارسالی از شهرهای مختلف ایران در اعتراضات سراسری دی‌ماه ۱۳۹۶ پخش شده است.</p>
<p>تکنیک‌های خبری: اغراق و بزرگ‌نمایی، همسو‌نمایی، بحران‌سازی، توسل به ترس، سیاه‌نمایی، تظاهر به بی‌طرفی، عرفی‌سازی، ابهام‌عددی، تحلیل با بهانه‌های خبری و به‌کارگیری هدفمند منابع خبری دیگر</p>
<p>بیست‌وسه: ۱۰ دی ۹۶ // مخالفت با کشیدن پای خارجی به مشکلات داخلی ۱۱ دی ۹۶ // هم‌اندیشی دولت و مجلس برای حل مشکلات // وحدت، تنها راه حل مشکلات کشور // لزوم پیگیری مطالبات مردم و برخورد با برهم‌زنندگان نظم عمومی // پاسخ به هنجارشکنان: مردم به میدان آمدند.</p> <p>۱۷ دی ۹۶ // سه ساعت پشت درهای بسته // جلسه مشورتی بهارستان درباره اغتشاشات اخیر ۱۶ دی ۹۶ // تداوم شعار وحدت در جای‌جای ایران اسلامی // مردم همچنان در شهرهای مختلف در محکومیت اغتشاشات اخیر به پا خواستند // تروریست‌ها و ضدانقلاب‌ها منتظر ضربه وزارت اطلاعات باشند // تحلیل خبرگان رهبری از حضور انقلابی مردم</p> <p>۱۲ دی ۹۶ // عزت امنیت و پیشرفت ملت ایران مدیون شهدا - دیدار رهبری با خانواده‌های شهدا ۱۵ دی ۹۶ // جمع شدن بساط رسانه‌های بیگانه و خاموشی آتش اغتشاشات در تمامی گزارش‌های این بخش، بیش از ۲ دقیقه از فرصت گزارش، صرف تظاهرات و تصاویر پرشور اعتراضی با شعار مرگ بر منافق و فتنه‌گر شده است.</p> <p>تکنیک‌های خبری: استفاده از ارزش‌ها برای اثرگذاری بر نگرش‌ها، تخصیص و تخریب، تکنیک پاره حقیقت‌گویی، تحلیل با بهانه‌های خبری</p>

رسانه‌های غربی در بازنمایی حوادث، سوگیری ایدئولوژیک دارند و واقعیت را
آن‌گونه نمایش می‌دهند که همسو با تضعیف یا تثبیت قدرت و گفتمانی ویژه باشد، آنها
از راهکارها و تکنیک‌های مختلفی برای دستیابی به اهداف و مقاصد، تأثیرگذاری بیشتر

۱. Hassan Rouhani هفتمین رئیس‌جمهور ایران

۲. در این تکنیک از حربه تهدید و ایجاد رعب و وحشت میان نیروهای دشمن به منظور تضعیف روحیه و سست کردن اراده آنها استفاده می‌شود.

۳. از طریق این روش چنین القا می‌شود که پیام مورد نظر تأیید و قبول عامه مردم است؛ به عبارت دیگر از این طریق سعی می‌شود پیام مورد اتفاق نظر همگان معرفی گردد.

اخبار و یا جذاب کردن گزارش‌های خود استفاده می‌کنند، تکنیک‌ها برای بازنمایی بهتر گفتمان‌ها انتخاب می‌شوند. برای مثال، بخش خبری اتاق خبر با استفاده از تکنیک‌هایی چون شایعه‌پراکنی با هدف ایجاد بدبینی نسبت به مسئولان نظام، ایجاد رعب و وحشت، ترور شخصیت، تلقین فضای ناسالم اجتماعی، ایجاد تفرقه در میان مردم و مسئولان با هدف از بین بردن وحدت و یگانگی، ترغیب مردم به خودداری از مشارکت سیاسی و کنش‌های اعتراض‌آمیز، در راه اجرای مقاصد مورد نظر خود قدم برمی‌دارد. اخبار اتاق خبر که به شکل ملودرام خبری تهیه شده، توانسته است دامنه مباحث گستره عمومی را به شکلی داستانی، به مخاطب ایرانی انتقال دهد تا توجه مخاطبان ساده و سطح متوسط را که به خبرهای رسمی و سیاسی علاقه ندارند، به خود جلب کند و از این طریق مطالب مورد نظر خود را به گونه‌ای به مخاطب ارائه دهد که موجب اقبال او نسبت به این اطلاعات گردد. بنابراین، با کنار هم قرار دادن یافته‌ها و با عنایت به مبنای نظری پژوهش (نظریه‌های بازنمایی، برجسته‌سازی، انگاره‌سازی و متقاعدسازی) این نتیجه حاصل می‌شود که حجم غالب تکنیک‌های ارائه شده در برنامه اتاق خبر شبکه من و تو، مبتنی بر تضاد، درگیری و چالش است. برنامه اتاق خبر با استفاده از تکنیک‌هایی چون برجسب زدن، پاره حقیقت‌گویی، انتقال، تظاهر به بی‌طرفی، گزینشگری، تحلیل با بهانه‌های خبری و چینش هدفمند اخبار، انگاره ذهنی مخاطبان را همسو با اهداف و مقاصد خود می‌سازد و تصویری از حقیقت و واقعیت ارائه می‌دهند که با آنچه وجود دارد، متفاوت است. اهریمن‌سازی از تکنیک‌های مورد استفاده اتاق خبر است که نتیجه آن، ایجاد و تشدید هراس اخلاقی، حل بحران هژمونی و مشروعیت گفتمان مستقر در دولت یا خارج از آن و ضربه زدن یا به حاشیه راندن گفتمان رقیب است. در این وضعیت، رسانه‌های مورد اشاره، یک مسئله کوچک محلی و فردی را یک مسئله بزرگ ملی جلوه می‌دهند. از این تکنیک در اعتراضات دی‌ماه به‌طور مداوم استفاده می‌شد.

این برنامه با ارائه خبر از منابع معتبر داخلی (ایسنا- در مصاحبه با محمد هاشمی)،

تأکید بر احساسات و عواطف مردم و استفاده از افراد معروف، معتبر و متخصص، زمینه‌های لازم برای اقناع مخاطب را فراهم می‌سازد و با استفاده از تمام اشکال ترفندهای گفتمان‌سازی و با پیام‌های غیرمستقیم و دارای دلالت ضمنی، مطالب خود را به مخاطب القا می‌کند. نوع گزینش اخبار، نوع بیان خبر، اولویت‌های انتخاب خبر، منابع خبری و ... همگی گویای گرایش‌ها و گفتمان ضد جمهوری اسلامی ایران در این بخش خبری است.

در مقابل، رویکرد بیست‌وسی، استفاده از تکنیک‌های مقابله‌ای است. واضح‌تر اینکه تکنیک‌های استفاده از ارزش‌ها برای اثرگذاری بر نگرش‌ها، پاره حقیقت‌گویی و حتی گاه دروغ‌خبری، برای خنثی‌ساختن اثر گفتمانی شبکه‌های رقیب در این اخبار به کار می‌رود. دروغ‌های خبری متعدد در این بخش خبری، باعث از دست رفتن اعتماد عمومی و کاهش مقبولیت گذشته این بخش شده و استفاده بیش‌ازحد از تکنیک تخریب، به‌ویژه در میان رجال و شخصیت‌های به‌نام داخلی، از اعتبار این بخش کاسته است. شاهد این مثال را می‌توان در اخبار مربوط به مرگ کاووس سیدامامی و شکایت خانواده ایشان از بخش بیست‌وسی مشاهده کرد. میزان استفاده مکرر این بخش از تکنیک نخ‌نمای برانگیختن احساسات و عواطف با توجه به این نکته که مخاطب در واکنش جستجوگرانه خود منفعل نیست، آگاهانه دست به انتخاب می‌زند و سراغ همان چیزی می‌رود که با علایق و خواسته‌هایش هماهنگ است، نمی‌تواند اثربخش باشد. یکی از بارزترین تکنیک‌های اخبار بیست‌وسی، تحریف اخبار داخلی است که فرصت را برای ورود به فضای خبرسازی در اختیار رسانه رقیب قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد که شفاف‌سازی و کاهش حزبی‌نگری در رفع این مشکل مؤثر باشد.

با توجه به اینکه بخش بیست‌وسی در بازنمایی گفتمان جمهوری اسلامی می‌کوشد، شایسته است که با اصلاح تکنیک‌های ناموفق، بر غالب کردن گفتمان خود و یا مبارزه برابر با گفتمان غالب فایق آید.

جدول ۲. تحلیل گفتمان دو بخش خبری بیست‌وسه و اتاق خبر براساس الگوی پدام

موردنظر خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری اعتراضات دی‌ماه سال ۹۶ در دو بخش خبری ۳۰:۲۰ و اتاق خبر			
بازنمایی خبری ۳۰:۲۰	<p>ناآرامی‌های اخیر که با تخریب اموال عمومی و بیت‌المال، توهین به مقدسات مانند پرچم، بی‌حرمتی و اغتشاش همراه بوده، از میان مردم ایران نبوده زیرا مردم معترض راه خود را از اغتشاشگران جدا کرده‌اند. راه و هدف آشوبگران مغایر با مردم است.</p>	<p>تمام سرنخ‌ها رد پای سرویس‌های جاسوسی بیگانه، گروه‌های تکفیری و معاند نظام را نشان می‌دهد.</p>	<p>توطئه دشمن برای ایجاد ناآرامی داخلی</p>
بازنمایی خبری ۱۱ دی	<p>پیشرفت و وحدت ما همیشه تیری بر چشم دشمن بوده و آنها را عصبانی کرده؛ زیرا ما در منطقه موفق هستیم. دشمن خود با زبان به این نکته اشاره کرده است «که ما مشکل را به تهران می‌کشانیم» پس با تحریک بعضی عناصر داخلی در حال انتقام‌گیری هستند. مجلس و دولت نیز برای حل مشکلات هم‌اندیشی می‌کنند. حالا اینکه یک عده‌ای مشغول تخریب و آسیب هستند موضوع مهمی نیست و با اتحاد داخلی حل می‌شود.</p>	<p>وحدت بهترین و تنهاترین راه برون‌رفت از مشکلات داخلی و خارجی است. مسیر سرافرازی و عزتمندی در اتحاد است.</p>	<p>لزوم اتحاد ملی در برابر دشمن خارجی</p>

ادامه جدول ۲

مورد نظر	خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری اعتراضات دی‌ماه سال ۹۶ در دو بخش خبری ۳۰:۲۰ و اتاق خبر				
۲۰:۳۰ خبر ۱۲ دی	رهبری در نشست هفتگی‌اش با خانواده شهیدان، در نخستین واکنش به این اعتراضات گفت: «در قضایای چند روز اخیر، دشمنان ایران با ابزارهای گوناگون در اختیارشان از جمله پول، سلاح، سیاست و دستگاه امنیتی همپیمان شدند تا برای نظام اسلامی مشکل ایجاد کنند.» و افزود: «من در خصوص این قضایا حرف‌هایی دارم و در وقت آن با مردم عزیزمان سخن خواهم گفت.»	دشمن تمام توان نظامی و مالی خود را برای نابودی نظام ایران به کار گرفته اما آنچه باعث پیروزی ایران در برابر بزرگ‌ترین توطئه‌ها می‌شود، روح بلند فداکاری و اقتدار و صلابت است که از شهدا به ارث رسیده.	عزت و امنیت ملت ایران مدیون روح مقاومت و شهادت	
۲۰:۳۰ خبر ۱۵ دی	پشت تصاویر پرشور اعتراضی با شعار مرگ بر منافق و فتنه‌گر خبر از جمع شدن بساط رسانه‌های بیگانه و خاموشی آتش اغتشاشات داده می‌شود.	ملت ایران توانست بار دیگر نیرنگ دشمن را شناسایی و خنثی کند؛ و از این امتحان سربلند بیرون آید.	هوشیاری ملت ایران	

ادامه جدول ۲

مورد نظر	خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری اعتراضات دی‌ماه سال ۹۶ در دو بخش خبری ۳۰:۳۰ و اتاق خبر				
۲۰:۳۰ دی ۱۶		مجلس خبرگان رهبری با صدور بیانیه‌ای ضمن ابراز همدردی با خانواده‌های جان‌باختگان اغتشاشات اخیر، از حضور مردم در صحنه و خشی کردن توطئه دشمن و همچنین از تلاش نیروهای امنیتی و انتظامی تشکر کرد.	مردم ایران همیشه در صحنه هستند و توطئه دشمن را به سرعت شناسایی می‌کنند. نظام نیز در مقابل تمام تلاش خود را در جهت برون‌رفت مردم شریف ایران از معضلات اقتصادی، به کار می‌بندد.	همدلی ملت و نظام
		دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام یادآور شد در کمسیون سیاسی، امنیتی، اقتصادی برای نارضایتی‌های اقتصادی مردم از یک سو و برای مقابله با تهدیدات دشمن از سوی دیگر، راهکارهایی ارائه شده است.		
۲۰:۳۰ دی ۱۷		مجلس در جلسه‌ای غیررسمی میزبان رئیس صداوسیما، وزارت کشور، وزارت اطلاعات، جانشین فرمانده کل سپاه و فرمانده ناجا بود. یکی از اعضا عنوان کرد که در این جلسه، زوایای حوادث اخیر به صورت جزء به جزء بررسی شد. شاهد رد پای جاسوسان و دسته‌ای پشت پرده بودیم که خبر از این شبکه جاسوسی در داخل و خارج کشور می‌داد؛ ان‌شالله در اسرع وقت به این اقدامات جاسوسانه با پیگیری‌های لازم پایان داده خواهد شد.	مثل همیشه جاسوسان و بدخواهان نظام با هر بهانه‌ای قصد نفوذ در امنیت و اقتدار میهن دارند؛ اما ایران مهر و موم است و از شناسایی و خنثی‌سازی اقدامات جاسوسی بزرگ‌تر سربلند بیرون آمده است.	وجود بدخواهان و جاسوسان نظام در داخل و خارج ایران

ادامه جدول ۲

مورد نظر	خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری اعتراضات دی‌ماه سال ۹۶ در دو بخش خبری ۲۰:۳۰ و اتاق خبر				
اتاق خبر شبیه ۹ دی	از شهرهای مختلف ایران صدای اعتراض به‌گوش می‌رسد. تظاهرات تهران نیز سراسری شده و تا دانشگاه تهران ادامه دارد. نیروهای امنیتی مانع خروج دانشجویها می‌شوند و موج امنیتی شدیدی حکم فرما است. به سمت اعتراض کنندگان نیز گاز اشک‌آور پرتاب می‌شود.	ایران کشوری است که در آن هرگونه حرکت اعتراضی با سرکوب روبه‌رو می‌شود و اجازه هیچ تجمعی داده نمی‌شود. به اعتراضات با خشونت پاسخ داده می‌شود.	ایران ناقض حقوق بشر و دموکراسی است.	
اتاق خبر یکشنبه ۱۰ دی	یکی از روحانیان با بهانه اینکه مردم باید مشکلات معیشتی خود را مطالبه کنند، آغازگر اعتراضات بوده؛ اما جناح اصول‌گرا با دامن گرفتن ناآرامی‌ها خواستار جداسازی اغتشاشگران و فتنه‌گران شده. در این میان ضرغامی با اشاره به این نکته که اعتراض به فقر، به معنای ضدیت با نظام نیست در حال دفاع از کلیت نظام است.	در ایران اتحاد وجود ندارد و هر حزبی مقصری متفاوت ارائه می‌دهد. اعتراضات برای کل نظام جمهوری اسلامی است و با فرافکنی می‌خواهند براندازی نظام را پنهان کنند.	اعتراضات علیه نظام جمهوری اسلامی	
اتاق خبر دوشنبه ۱۱ دی	اعتراضات مردمی بسیار وسیع شده و تاکنون ۶ کشته داشته. نیروهای امنیتی و بسیج به سمت مردم تیراندازی می‌کنند. در شهرستان درود ۲ کشته اعلام شده است؛ اما معاون سیاسی امنیتی استانداری شهرستان درود این موضوع را تکذیب می‌کند و می‌گوید هیچ تیری به سمت مردم شلیک نشده.	نفرت و انزجار مردم بیشتر شده؛ زیرا نیروهای امنیتی به سمت مردم حمله می‌کنند و با گلوله شلیک می‌کنند.	خشونت نظام در برابر معترضان	

ادامه جدول ۲

مورد نظر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
اتاق خبر چهارشنبه ۱۳ دی	دریافت حقوق معوقه، بازگشت سپرده‌ها به بانک‌ها و نهادهای مالی، بیکاری و گرانی از جمله مهم‌ترین دلایل اعتراضات سراسری در این مدت بوده است. کارشناسان معتقدند بی‌توجهی به همین خواسته‌ها و دادن وعده‌های توخالی و همچنین خبر افزایش اقلام ضروری و در نقطه مقابل افزایش بودجه نهادها و مؤسسات مذهبی از جمله دلایل اعتراضات چند روز اخیر بوده است؛ اما مردم اغتشاش‌گر نامیده می‌شوند و دست‌نشانده دشمن	مردم دیگر از دست مسئولان به سطوح آمده‌اند و حتی اعتراضاتشان هم به نتیجه‌ای نمی‌رسد. بیگانه خوانده می‌شوند و به اصطلاح به «دشمن» پناه می‌برند.	بی‌توجهی مسئولان نظام جمهوری اسلامی به خواست مردم
اتاق خبر شنبه ۱۶ دی	جوانان، شرکت‌کنندگان اصلی در تظاهرات دی‌ماه در ایران هستند. بیش از ۹۰ دانشجوی تاکنون دستگیر شده‌اند. به گفته محمود صادقی، نماینده مجلس بنابر اطلاعات موثق بعضی از دانشجویان بازداشت شده اصلاً در تظاهرات حضور نداشته‌اند.	عرصه بر جوانان در جمهوری اسلامی تنگ شده و مشکلات اقتصادی متوجه آنهاست.	ناتوانی جمهوری اسلامی در راضی نگه داشتن جوانان
اتاق خبر یکشنبه ۱۷ دی	به دنبال ناآرامی‌های اخیر افرادی دستگیر شدند که تعداد زیادی از آنها با تعهد و قرار تأمین وثیقه از زندان آزاد شده‌اند و به آنها تذکر داده شده که در صورت تحریک مردم در فضای مجازی و برگزاری تجمعات غیرقانونی با آنان مامشات نخواهد شد.	تجمعات از سوی رهبرانی که عموماً اصلاح طلب هستند اداره شده است.	تحدید و سرکوب حرکت‌های اعتراضی و اصلاح‌طلبی در ایران

ادامه جدول ۲

مورد نظر	خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری اعتراضات دی‌ماه سال ۹۶ در دو بخش خبری ۳۰:۳۰ و اتاق خبر				
اتاق خبر تکشنبه ۲۷ اسفند	در اعتراضات اخیر در دی‌ماه همه تقصیرها را گردن دولت انداختند و سعی کردند با فرافکنی عامل این تجمعات را دولت معرفی کنند؛ اما روحانی اعلام می‌کند که فرکانس خاصی در این تجمعات نبوده و متوجه همه کشور است.	مسئولان دیگر گوششان را به روی اعتراضات مردمی بسته‌اند و نمی‌خواهند به حرف مردم گوش دهند. اعتراضات اقتصادی و معیشتی بهانه‌ای برای آنها شده تا تقصیر را گردن یکدیگر بیندازند.	مسئولیت‌پذیر نبودن هیچ‌یک از سه قوه ایران	
چتر ۱۹ دی ۲۰۳۰	آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی، پس از عمری مجاهدت و تلاش بی‌وقفه در راه تحقق اسلام و انقلاب، عصر امروز به علت عارضه قلبی به یکی از بیمارستان‌های تهران منتقل و مراحل احیا برای او انجام شد اما این اقدامات پزشکی بی‌نتیجه ماند و به همین علت وی به لقاح‌الله پیوست. حداد عادل بر تداعی نام انقلاب با هاشمی تأکید می‌کند و صحنه‌هایی از عیادت آیت‌الله هاشمی از رهبر انقلاب در بیمارستان نشان داده می‌شود که در آن هاشمی، بوسه‌ای بر سر رهبری می‌زند و می‌گوید: حال که شما را خوب دیدم با خیال راحت می‌روم خانه.	هاشمی رفسنجانی از بنیانگذاران انقلاب بودند؛ امیدواریم بعد از فوت ایشان هم پایه‌های این انقلاب تزلزل نکند و روزبه‌روز محکم‌تر باشد.	رهبری و هاشمی دو یار دیرین انقلاب و دو رفیق شفیق هستند.	

ادامه جدول ۲

مورد نظر خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
اتاق خبر ۱۹ دی ۹۵	هاشمی یکی از پرنفوذترین شخصیت‌های سیاسی جمهوری اسلامی بود اما در انتخابات سال ۸۸ حمایت خانواده هاشمی از میرحسین موسوی، آتش اختلافات میان او و چهره‌های نزدیک به رهبر جمهوری اسلامی را شعله‌ور کرد.	در ایران دسته‌جات و طیف‌های سیاسی بعد از سال ۸۸ به دو گروه طرفدار هاشمی و رهبری تبدیل شدند.	نمود اتحاد سیاسی بین هاشمی و رهبری
اتاق خبر ۱۹ دی ۹۵	بسیاری از ارگان‌ها از جمله صداوسیما و دانشگاه آزاد در حال هاشمی‌زدایی هستند. می‌خواهند به شکل پادگانی عمل کنند و در این جهت هر نیرویی را که وابستگی فکری به هاشمی رفسنجانی داشته و ایشان منصوب اش کرده است، حذف می‌کنند. محمد هاشمی می‌گوید: مرگ برادرم مشکوک است زیرا ۱۰ برابر حد مجاز در بلدنش مواد رادیو اکتیو بوده.	هاشمی یک شخص نیست بلکه یک جریان است و مخالفانی در ایران دارد که در حال نابودی این جریان هستند.	پدیده هاشمی‌زدایی
اتاق خبر ۱۹ دی ۹۶	هاشمی یکی از نزدیک‌ترین افراد به روح‌الله خمینی، بنیانگذار حکومت اسلامی ایران بود، او در بهمن ۵۷ به عضویت در شورای انقلاب درآمد و سرپرست وزارت کشور شد. در جنگ ایران و عراق فرمانده ارتش بود. بعد از مرگ آیت‌الله خمینی رئیس‌جمهور شد و لقب سردار سازندگی گرفت. حمایت تلویحی وی از معترضان انتخابات سال ۸۸ او را به بالاترین میزان محبوبیت، شاید در کل دوران زندگی سیاسی‌اش رساند اما موجب رنجش عمیق رهبر جمهوری اسلامی شد.	رهبری انقلاب به دلیل اختلاف نظر سیاسی با هاشمی، او را مجبور به انزوای سیاسی کرد. او حتی در انتخابات یازدهم نیز رد صلاحیت شد.	این انقلاب میراث هاشمی است و او زحمت‌های فراوانی برایش کشیده؛ اما در انزوای اجباری است.

ادامه جدول ۲

مورد نظر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
<p>بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر</p> <p>۲۸ نظرسنجی ۲۰۲۰</p>	<p>کاووس سیدامامی یک جاسوس دست‌نشانده بود که به بهانه تحقیقات زیست‌محیطی، با استفاده از بودجه، امکانات و دوربین‌های خارجی، سایت‌های نظامی را رصد و اطلاعات موشکی و نظامی ما را به دشمن مخابره می‌کرد. او در تمام این مدت، زیر نظر وزارت اطلاعات بود و پس از دستگیری از سوی سربازان گمنام و اعتراف به جرم خود، بعد از بازگشت از بازجویی، به شیوه‌ای کاملاً حرفه‌ای در سلولش اقدام به خودکشی کرد. این خودکشی نیز نوعی پالس و فرکانس بوده که به دوستان جاسوس خود داده.</p>	<p>هیچ حرکت جاسوسی از چشمان سپاه و وزارت اطلاعات پنهان نمی‌ماند. هرگونه بحران زیست‌محیطی در ایران کار دشمن است.</p>	<p>هوشیاری و آگاهی وزارت اطلاعات ایران - اقدام به موقع برای نجات بحران زیست‌محیطی</p>
	<p>مقامات قضایی و امنیتی در ایران مدعی‌اند سیدامامی به مدت ۱۰ سال مشغول فعالیت‌های جاسوسی بوده و این فعالیت‌ها از سوی نهادهای امنیتی و اطلاعاتی رصد می‌شده است. این وزارتخانه در این ۱۰ سال، هیچ اقدامی علیه این نماینده سازمان سیا انجام نداده است.</p>	<p>جمهوری اسلامی به این نکته که از عملیات جاسوسی کاووس سیدامامی باخبر بوده به خود می‌بالد، در حالی که باید در برابر این ده سال پاسخگو باشد.</p>	<p>کتمان حقایق و بی‌کفایتی وزارت اطلاعات.</p>

ادامه جدول ۲

موردنظر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر			
بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر	افراد دیگری نیز همراه کاووس سیدامامی دستگیر شدند که اتهاماتی از جمله، مأموریت سه‌گانه در موضوعات محیط‌زیستی، نفوذ در جامعه علمی ایران و جمع‌آوری اطلاعات از اماکن حساس و حیاتی مانند پایگاه‌های موشکی کشور متوجه آنهاست.	ایا آنها هم مانند کاووس سیدامامی اقدام به خودکشی می‌کنند؟ چه سرنوشتی در انتظار زندانیان است؟	برخورد با زندانیان در ایران نگران‌کننده است.
بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر	بسیاری از فعالان محیط‌زیست در ایران یا در زندان‌ها به سر می‌برند یا سرنوشتی مشابه کاووس سیدامامی دارند. سازمان حقوق بشر خواسته تا ایران به فعالیت‌های محیط‌زیستی و فعالان این عرصه احترام بگذارد. بسیاری از این فعالان که با حکم مراجع قانونی در حال فعالیت بوده‌اند، به دلایل نامشخص هم‌اکنون در زندان به سر می‌برند.	حقوق محیط‌زیست بخشی از حقوق بشر است و ما ملزم به رعایت آن هستیم؛ اما ایران این موضوع را رعایت نمی‌کند.	نقض حقوق بشر توسط ایران
بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر	تناقضات درباره علت مرگ و یا نحوه مرگ کاووس سیدامامی بسیار زیاد است و این شبهه در میان کاربران اینترنتی منجر به ساخت هشتم خودکشی یا خودکشون شده است.	مردم نمی‌توانند به‌دستگاه قضا اعتماد کنند؛ زیرا مکان و زمان مرگ در گزارش‌ها متناقض است.	نبود شفاف‌سازی در قوه قضاییه ایران

ادامه جدول ۲

مورد نظر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
بازنمایی خبری مرگ کاووس سیدامامی در دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر			
اتاق خبر ۲۲ بهمن	برادر کاووس سیدامامی به بخش خبری اتاق خبر گفته: مسئولان قضایی ایران به خانواده او گفته‌اند جنازه سه‌شنبه ۲۴ بهمن ماه در صورتی از زندان کهریزک به خانواده‌اش تحویل داده خواهد شد که بدون جنجال و در سکوت کامل خبری دفن شود. مقامات همچنین گفته‌اند دستگاه قضایی ایران، خود علت مرگ را با استفاده از کالبدشکافی بررسی خواهد کرد؛ اما سپس، با کتمان، خودکشی او را تأیید کرده‌اند.	این شبهه ایجاد می‌شود که آیا تهدید شده‌اند تا گفته خود را کتمان کنند؟ قوه قضاییه از روشن شدن موضوع و افکار عمومی می‌ترسد.	دستگاه قضایی ایران خود متهم و فاسد است.
اتاق خبر ۲۳ بهمن	کاووس سیدامامی سومین فردی است که طی این یک ماه، اقدام به خودکشی در زندان‌های ایران کرده است؛ و این خبر بعد از ۲ هفته به خانواده او اعلام شده است.	رفتار در زندان‌ها با زندانیان چگونه است که آنها اقدام به خودکشی می‌کنند؟	رعایت نشدن قوانین حقوق بشری در زندان‌های ایران
اتاق خبر ۲۴ بهمن	دکتر کاووس سیدامامی، جامعه‌شناس، دارای تابعیت ایرانی - کاندایی بوده و از فعالان محیط زیست در ایران به شمار می‌آمده. او همچنین مدیریت عامل سازمان مردمی «حیات وحش میراث پارسیان» را که سازمانی فعال در زمینه حفاظت از گونه‌های حیات وحش در معرض خطر ایرانی، به ویژه یوز ایرانی است، بر عهده‌دار داشته است.	روشن نشدن علت دقیق بازداشت فعالان محیط زیست در ایران	تئوریزه کردن وجهه علمی کاووس سیدامامی

ادامه جدول ۲

موردنظر خبر	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم
مرحله چهارم و پنجم تحلیل گفتمان روش پدام			
خبر مورد تحلیل	اتاق خبر	بیست‌وسی	
فوت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی	مرگ ایشان مشکوک است و بعد از فوت او ترک بزرگی بر پیکر نظام خواهد افتاد؛ زیرا در سال‌های اخیر، اختلاف با رهبری باعث انزوای هاشمی شد.	مرگ ایشان به دلیل ایست قلبی بوده، رهبر و هاشمی از بنیانگذاران انقلاب و دو یار قدیمی هستند.	
مرگ کاووس سیدامامی	ایران ناقض حقوق بشر است و حقوق زندانیان در ایران رعایت نمی‌شود. بسیاری از آنها در زندان به دلیل خشونت فراوان، اقدام به خودکشی می‌کنند. ایران حتی حقوق فعالان محیط‌زیست را هم محترم نمی‌شمارد.	عده‌ای جاسوس که از سمت سرویس‌های بیگانه هدایت و رهبری می‌شوند، به‌نام فعالان محیط‌زیست در کشور در حال مخایره اطلاعات نظامی‌ها بودند که به همت وزارت اطلاعات دستگیر شدند. ما هوشیار هستیم و اجازه فعالیت جاسوسان را نمی‌دهیم.	
اعتراضات دی‌ماه ۹۶ ایران	مردم دیگر از مشکلات اقتصادی، سیاسی و مدنی به سطوح آمده‌اند و تجمعات اعتراضی شکل می‌دهند اما برخورد امنیتی شدیدی با آنها می‌شود که خلاف قوانین بین‌المللی حقوق بشر است. مردم دیگر طاقت این نظام را ندارند و در فکر براندازی جمهوری اسلامی هستند.	عده‌ای آشوبگر و فتنه‌گر از بیرون هدایت‌شده، در حال تحریک مردم برای اغتشاش و تخریب اموال عمومی بودند و متأسفانه خسارات جانی و مالی برای هم‌میهنان به بار آوردند اما ملت فهیم راه خود را از آنها جدا کردند و بار دیگر با اتحاد توانستند دشمن را شکست دهند.	

تحلیل عمیق‌تر دو بخش خبری

بیست‌وسی: در این رویکرد، به‌طور معمول، اتفاقات منفی داخلی در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی یا اعتراضات مردمی، به بیگانگان و دشمنان نسبت داده می‌شود. مردم ایران نیز اغلب با فهم و شعور سیاسی بالا، هرگونه تفرقه‌اندازی دشمن را به سرعت شناسایی

و پاسخگویی می‌کنند. اتحاد، اعتماد و همدلی، از خصوصیات داخلی و تفرقه، دشمنی و جاسوسی، از خصوصیات خارج نشین‌ها، در اغلب رویکردهای این بخش است. اتاق خبر: رویکرد این بخش خبری اغلب با عناوینی همچون آزادی، حقوق بشر، لیبرالیسم، نبود شفاف‌سازی و وجود فساد در دستگاه‌های ایران، همراه است. همواره مردمان آن در حال یافتن راه‌حلی برای بیرون رفت از این مشکلات هستند و باید به آنها کمک‌های حقوق بشری کرد. پایه‌های این حکومت سست است و در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای به شدت منزوی شده است.

شکل شماره ۱

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل گفتمان رسانه به ما اجازه می‌دهد تا اشتراک معانی را به‌طور دقیق و مفصل، توصیف و ارزیابی کنیم. تحلیل گفتمان رسانه تجزیه و تحلیل می‌کند که کدام یک از بازنمودهای جهان اجتماعی غالب هستند؛ و متون رسانه‌ای چه نوع تعاملاتی را بین مردم و جهان و بین صاحبان قدرت و بقیه افراد برقرار می‌کنند؟ چگونه معنی در متون

رسانه‌ای مختلف به‌طور متفاوتی ساخته می‌شود و چه شیوه‌های متفاوتی را برای دیدن و اندیشیدن می‌توان در آنها یافت. از این‌رو، گرچه در یک سطح، معانی‌ای که در رسانه‌ها یافت می‌شوند، مشترک هستند، قدرت ساخت این معانی را نمی‌توان مشترک دانست. برای مثال، بنگاه سخن‌پراکنی بریتانیا (بی‌بی‌سی)، در خلال ۸۰ سال فعالیت، این نقش را برای خود تثبیت کرده است که بریتانیایی‌ها را به‌عنوان ملتی واحد و در کنار هم مورد خطاب قرار دهد؛ کاری که روزنامه‌ها به‌دلیل اینکه مخاطبانشان، جمعیتی محدودترند، هرگز قادر به انجامش نبوده‌اند. از طریق همین قدرت گفتمانی، بی‌بی‌سی به پایگاه فرهنگ ملی بدل شده است.

با استناد به یافته‌ها می‌توان گفت که اگر دال مرکزی گفتمان خبر بیست‌وسی را «انقلاب اسلامی» در نظر بگیریم، عناصری از جمله: مقابله با نفوذ دشمن، اتحاد و انسجام ملی، هوشیاری در برابر تهدیدها و امریکاستیزی حول این مرکز قرار می‌گیرند؛ اما در مفصل‌بندی گفتمان اتاق خبر، شاهد قرار گرفتن «لیبرالیسم» به‌عنوان دال مرکزی هستیم که عناصر وفاداری به پهلویسم، غرب‌گرایی، دموکراسی و حقوق بشر گرد آن جمع می‌شوند. بیست‌وسی در گفتمان خود، برخی از مؤلفه‌ها را به‌عنوان عواملی که ثبات معنایی گفتمان اصلی را تهدید می‌کنند، بیان داشته است که از آن میان می‌توان به تهدیدات خارجی برای خدشه‌دار شدن اتحاد ملی و نفوذ دشمن از طریق امپریالیسم خبری اشاره کرد. در این گفتمان، دال‌های شناوری همانند رد پای عوامل خارجی، جاسوسان، دشمنان و بدخواهان، نظم گفتمانی را شکل داده‌اند که در اخبار بیست‌وسی، با تکنیک‌هایی همچون استفاده از ارزش‌ها برای اثرگذاری بر نگرش‌ها، برانگیختن احساسات و عواطف و یادآوری هدفمند خنثی شده‌اند.

عناصری مانند استفاده از ویدئوهای شهروند خبرنگاران و همصدایی خارج‌نشینان در مشکلات داخلی، تهدیدی برای ایجاد ثبات معنایی در گفتمان بیست‌وسی ارزیابی می‌شوند که در اعتراضات دی‌ماه نمود پیدا کردند. در اخبار مربوط به فوت آیت‌الله

هاشمی رفسنجانی، نخستین ایده قابل بررسی در نظم گفتمانی، نزدیکی شخصیت وی به رهبری و بنیانگذار انقلاب بودن ایشان است که در اخبار بیست‌وسی، با دال‌های شناور مرد میدان، یار دیرین رهبری و امام، مهندس انقلاب و سردار سازندگی، در نظم گفتمانی مفصل‌بندی شده است؛ اما در گفتمان برنامه خبری اتاق خبر که دال مرکزی، مشکوک بودن مرگ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بوده، سایر عناصر گفتمانی همچون اختلافات داخلی برای رسیدن به قدرت، نبود اتحاد بین سردمداران انقلاب اسلامی، انزوای هاشمی و هاشمی زدایی، در نظم گفتمانی به حد مطلوب مفصل‌بندی و برجسته‌سازی شده‌اند؛ با توجه به اینکه هر گفتمان خود را در مسیر طرد گفتمان‌های دیگر تعریف و تثبیت می‌کند، در حادثه فوت کاووس سیدامامی، گفتمان اتاق خبر، خود را با نظم گفتمانی لیبرالیسم و دموکراسی تعریف کرده است و در گزارش‌هایی که پیرامون این خبر تهیه شده، با اشاره به اینکه دموکراسی در ایران بعد از انقلاب رو به افول است، این گفتمان تقویت شده است.

اتاق خبر در وجه دیگر بودگی و طرد گفتمان‌های غیر و دال‌های آن، با استفاده از قاعده همنشینی، انقلاب اسلامی و افول دموکراسی را همنشین نشان داده است؛ و با به‌کار بستن تکنیک‌های خبری، گفتمان اصلی خود را حول دال مرکزی لیبرال دموکراسی با نظم گفتمانی حقوق بشر، دموکراسی و آزادی معرفی و بازنمایی کرده است. از برخی عناصر موجود در اتاق خبر، مانند پرداختن به صورت مکرر و همه‌جانبه به بعضی از گزارش‌های ایران، برای مثال، تحلیل‌های مرتبط با مرگ کاووس سیدامامی، پخش فیلم‌های ارسالی اعتراض‌کنندگان دی‌ماه به صورت متوالی در هر روز و استفاده از کارشناسان و تحلیلگران داخلی، می‌توان به‌عنوان عواملی ساختارشکن نام برد که تحدیدی برای اتحاد ثبات‌معیاری در گفتمان رقیب (بیست‌وسی) محسوب می‌شوند؛ در اعتراضات دی‌ماه، نگاه منفی‌گرایانه نسبت به اعتراضات اقتصادی و دادن سمت‌وسوی اغتشاش و اخلال‌گرایانه یا، زدن انگ و رنگ مخالفت و معاندت با نظام اسلامی، می‌تواند با نوعی نگاه مشروط‌گرایانه به اعتراضات اقتصادی مردمی، دال هژمونیک

برخورد با برهم‌زنندگان نظم جامعه و ایجاد اخلال در امنیت عمومی را غالب سازد؛ زیرا تمام کارشناسان و مجریان بر این موضوع اجماع دارند و راه‌حل برون‌رفت را مقابله با فتنه معرفی می‌کنند.

در این پژوهش براساس جمع‌بندی صورت گرفته از بررسی دو بخش خبری بیست‌وسی و اتاق خبر، این نتیجه به دست آمد که: دال گفتمانی به‌عنوان اصلی‌ترین گزاره و رنگ‌دهنده بقیه معانی گفتمانی است که در آن حضور دارند.

بعد از بیان مفصل‌بندی گفتمانی بیست‌وسی و اتاق خبر، فهم راهبردهایی که گفتمان این دو بخش برای هژمونیک کردن خود و به حاشیه راندن رقیب به کار می‌برند، حایز اهمیت است این راهبردها در زیر فهرست می‌شوند:

- بازتاب دیدگاه‌های موافق خود در گزارش‌های مردمی با استفاده از تکنیک همسو نمایی
- حضور گفتمان موافق خود در برنامه‌ها با تکنیک استفاده از ارزش‌ها برای تأثیر بر نگرش‌ها

- پیروزی ایده گفتمان موافق در جدال با گفتمان متخاصم با کاربرد تکنیک زهرافزایی و سیاه‌نمایی

- اعتبار دادن به گفتمان موافق از طریق مورد تأیید قرار گرفتن از سوی سایر رسانه‌ها
- اعتبار به ایده گفتمان موافق از طریق محبوب نشان دادن آن (همه‌گیر بودن)
- عادی شمردن و بدیهی دانستن ایده و گفتمان خود
- نسبت خودی دادن به گفتمان موافق
- کسب اعتبار برای گفتمان از طریق بها دادن به میهن‌پرستی، با تکنیک برانگیختن احساسات و عواطف و یا استفاده از ارزش‌ها برای تأثیرگذاری بر نگرش‌ها
- همچنین واسازی دیگری، در این گفتمان با این شیوه‌ها صورت گرفته است:
 - بازتاب ایده‌های خود از طریق مذمت ایده‌های مخالف
 - شکست ایده گفتمان متخاصم در جدال با گفتمان مطلوب
 - بی‌اعتبار کردن ایده‌های گفتمان متخاصم از طریق کهنه و فرسوده نشان دادن آن

- بی‌اعتبار کردن ایده‌های گفتمان متخاصم از طریق منزوی نشان دادن آن
- بی‌اعتبار کردن ایده‌های گفتمان متخاصم با تأکید بر هم‌سنخ نبودن آن با فرهنگ داخلی
- نشان دادن دال خالی در گفتمان رقیب
- ایجاد فضای انسداد گفتمانی در گفتمان رقیب
- نسبت غیرخودی (خارجی) دادن به گفتمان رقیب

بخش‌های خبری برای بازنمایی گفتمان خود، از الگوها و تکنیک‌های گوناگونی استفاده می‌کنند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اخبار بیست‌وسی بیشتر از تکنیک‌های استفاده از ارزش‌ها برای اثرگذاری در نگرش‌ها، اثبات مدعا با اثبات دلیل دروغ، اهریمن‌سازی، برجسته‌سازی، پاره حقیقت‌گویی و تحلیل با بهانه‌های خبری استفاده کرده است؛ بخش خبری اتاق خبر نیز تکنیک‌های تحلیل با بهانه‌های خبری، زهرافزایی، پاره حقیقت‌گویی، تظاهر به بی‌طرفی، بحران‌سازی، واگذاری نتیجه به مخاطب و برانگیختن احساسات و عواطف را سرمشق کار خود قرار داده است.

پیشنهادها

ایجاد شبکه‌های ماهواره‌ای متنوعی که توان مقابله با برنامه‌های فارسی زبان ماهواره‌های بیگانه را داشته باشند و به صورت جامع و حرفه‌ای، برنامه‌هایی را برای خنثی‌سازی اهداف شبکه‌های خارجی و پیروزی گفتمان داخلی تهیه کنند. اهتمام رسانه ملی به پخش خبرهای داخلی و اخبار توسعه‌ای، بیست‌وسی با توجه به نارضایتی‌های داخلی از دروغ‌ها و جهت‌گیری‌های حزبی آن، از این رسالت فاصله گرفته است.

اهتمام رسانه ملی به باز کردن فضای نقد و بررسی عملکرد دولت، مجلس و قوه قضاییه در رسانه ملی و سعی برای تعامل بیشتر با مردم و پاسخگویی به خواسته‌ها و مطالبات آنها. این راهکار می‌تواند مهم‌ترین قدم در راه مقابله با برنامه‌هایی چون برنامه «اتاق خبر» شبکه من و تو باشد.

بعضی از بخش‌های خبری رسانه ملی به شکل خبر نرم یا ملودرام خبری که شرح آن گذشت، تهیه شوند تا از این رهگذر، بتوان اخبار گسترده عمومی را به همراه خبرهایی از مسائل انسانی و سایر موضوعات نرم مورد علاقه مخاطبان ساده و متوسط ارائه داد و توجه آنان را دست‌کم به مهم‌ترین مباحث سیاسی و اجتماعی روز جلب کرد.

تلاش شود تا با انجام پژوهش‌های کاربردی و اصلاح برنامه‌های رسانه ملی، اعتبار این رسانه نزد مخاطبان افزایش یابد تا اعتمادشان هر چه بیشتر جلب شود. به نظر می‌رسد که این موضوع، اصلی‌ترین راهکار کاهش آثار منفی شبکه‌های ماهواره‌ای باشد.

تقویت بنیه اطلاعاتی و خبری خود؛ به این مفهوم که هیچ‌گونه خلأ خبری برای سوءاستفاده بیگانگان فراهم نشود.

جذب همکاری صاحب‌نظران مسائل رسانه‌ای در داخل و خارج از کشور به‌منظور استفاده از دیدگاه‌های آنان برای پیش‌بینی تحولات آتی و تفسیر اخبار رخ داده.

توسعه شکلی و محتوایی اخبار سیاسی سرگرم‌کننده

آموزش مدیران و برنامه‌سازان رسانه ملی به‌ویژه متصدیان حوزه خبر سازمان در زمینه ابعاد نظری و عملی جنگ رسانه‌ای و تقویت بنیه علمی ژورنالیستی، به شکل مستمر در دستور کار واحدهای آموزشی سازمان قرار گیرد.

منابع

- آذری، امیرحسین. (۱۳۹۰). *جنگ رسانه‌ای: مطالعه موردی شبکه‌های تلویزیونی بی‌بی‌سی فارسی و صدای آمریکا*. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما.
- بشیر، حسن و همکاران. (۱۳۸۹). *خبر، تحلیل شبکه‌ای و تحلیل گفتمان*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ثابت سعیدی، شهرزاد. (۱۳۸۷). *بازتاب بین‌المللی اخبار دستگیری ملوانان انگلیسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارتباطات اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- جعفری، روح‌الله. (۱۳۸۸). *بررسی تکنیک‌های پروپاگاندا در برنامه‌های شبکه BBC فارسی*. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما.

- دیرینگ، جیمز و راجرز، اورت. (۱۳۸۵). مبانی برجسته‌سازی رسانه‌ها (ترجمه علی‌اصغر کیا و مهدی رشکیانی). تهران: تعاونی سازمان معینی ادارات.
- ریدبلیک، هارولدسن. (۱۳۹۷). طبقه‌بندی مفاهیم در ارتباطات (ترجمه مسعود اوحدی). تهران: سروش.
- سرابی، سعید و بهجتی‌فر، هادی. (۱۳۹۵). مقایسه گفتمان خبری سایت‌های فارسی‌زبان شبکه‌های عربیه و بی‌بی‌سی مطالعه موردی اعتراضات عمومی در بحرین. پژوهش‌های ارتباطی، ۲۳ (۸۵).
- شکرخواه، یونس. (۱۳۸۲). واژه‌نامه ارتباطات. تهران: سروش، چاپ دوم.
- شهاب، فوزیه. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای برنامه اتاق خبر شبکه ماهواره‌ای من و تو. مطالعات ماهواره و رسانه‌های جدید، ۲ (۴ و ۵).
- فاضلی، اشرف‌السادات. (۱۳۹۵). نظرسنجی از مردم در خصوص میزان رضایت از اخبار ساعت ۲۰:۳۰ شبکه دوم سیما. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما.
- فرکلاف، نورمن. (۱۳۷۹). تحلیل انتقادی گفتمان (ترجمه فاطمه شایسته پیران و همکاران). تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها (نشر اثر اصلی بیتا).
- قجری، حسینعلی و نظری، جواد. (۱۳۹۲). کاربرد تحلیل گفتمان در تحقیقات اجتماعی. تهران: جامعه‌شناسان.
- لویمی، خالد. (۱۳۸۵). کاربرد تکنیک‌های جنگ رسانه‌ای در شبکه العالم و الحره. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارتباطات دانشگاه صداوسیما تهران.
- محمدی، مسعود. (۱۳۸۹). ارزیابی و تحلیل عملیات رسانه‌ای غرب علیه جمهوری اسلامی ایران. تهران: دفتر مطالعات برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- مهدی‌زاده، سیدمحمد. (۱۳۸۷). رسانه و بازنمایی. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- هاشمیان ادریانی، سلمان. (۱۳۹۲). مطالعه کاربرد سبک «خبر-سرگرمی» در گزارش‌ها و اخبار برگزیده بخش خبری ۲۰:۳۰ شبکه دوم سیما. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صداوسیما تهران.

- Laclau, E. & Mouffe, C.A. (1985). **Hegemony and Socialist Strategy**. Toward a Radical Democratic Politics, p. xv.
David Howarth, Discourse, Open University Press, 115-1۲۲.
- Fairclough, N. (2005). Critical Discourse Analysis. **Merge Linguistics**, 9, 76-94
- Fairclough, N. (2003). **Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research**. London: Routledge Press.

